

12 FALERISTIKA

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Kapitola seznamuje čtenáře s faleristikou, což je vědní disciplína, která zkoumá řády a vyznamenání udělovaná za zásluhy ve všech oborech lidské činnosti. Prezentuje příklady nejvýznamnějších československých státních vyznamenání, jejich historii a také zásady popisu.

CÍLE KAPITOLY

Po prostudování této kapitoly dokážete:

- identifikovat a klasifikovat řády a vyznamenání;
 - popsat jednotlivé řády a vyznamenání;
-

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

Prostudování kapitoly vám zabere přibližně 60 minut.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Faleristika; řády; vyznamenání; záslužní medaile

12.1 Nejvýznamnější československé státní vyznamenání

Faleristika je pomocná věda historická, která se zabývá studiem řádů, vyznamenání, medailí a dalších ocenění. Tento obor zahrnuje jejich historii, typologii, symboliku a pravidla nošení. Faleristika je důležitá pro pochopení historického vývoje vyznamenávacích systémů a jejich vlivu na společnost. Zahrnuje také sběratelství těchto předmětů a analýzu jejich uměleckého a historického významu.

Název oboru jako první použil kolem roku 1937 československý důstojník a sběratel Oldřich Pilc. Byl odvozen ze starořeckého slova „phalera“, které označovalo kovové ozdoby na přilbách bojovníků a jejich koní. Římané tento termín v podobě „phalerae“ používali k označení druhu vojenského vyznamenání, které bylo udělováno za odvalu konkrétním vojákům nebo celým vojenským jednotkám. Faléry měly podobu kruhových zlatých, stříbrných nebo bronzových medailí, nejčastěji s vyobrazením božstva nebo panovníka.

Vyznamenání jsou řády a medaile. Řády jsou vyšší formou vyznamenání; propůjčují se občanům České republiky a udělují se těm, kteří nejsou občany České republiky. Medaile jsou nižší formou vyznamenání a udělují se občanům i neobčanům za různé zásluhy a činy.

K významným československým státním vyznamenáním patří např.:

- **Československá medaile za zásluhy** – byla určena k ocenění osob, které se zvláště vynikajícím způsobem podílely na různých oblastech života společnosti, jako jsou hospodářství, kultura, věda, technika, obrana a další sféry veřejného a společenského života.
- **Československý válečný kříž 1914–1918** – bylo to vojenské vyznamenání udělované za statečnost a hrdinství, které prokázaly československé vojenské jednotky a jednotlivci během první světové války. Toto vyznamenání bylo založeno v roce 1918, tedy krátce po vzniku Československa, a mělo za cíl ocenit ty, kteří se významně podíleli na bojích za svobodu a nezávislost nově vzniklého státu.
- **Československý válečný kříž 1939** – bylo to vojenské vyznamenání udělované za statečnost a hrdinství v boji proti nacistické okupaci během druhé světové války. Toto vyznamenání bylo založeno exilovou vládou Československa v Londýně dne 20. prosince 1940, aby ocenilo činy československých vojáků a odbojářů, kteří se podíleli na boji za osvobození Československa.
- **Československý vojenský Řád Bílého lva za vítězství** – bylo to vojenské vyznamenání udělované za mimořádné zásluhy a hrdinství v boji během druhé světové války. Toto vyznamenání bylo zavedeno v roce 1945, krátce po skončení války, aby ocenilo činy československých vojáků, vojáků spojeneckých armád a dalších osob, které významně přispěly k vítězství nad nacistickým Německem a osvobození Československa. Řád Bílého lva za vítězství byl rozdělen do několika tříd, které umožňovaly odstupňovat míru uznání podle významu a hrdinství konkrétních činů.
- **Československý vojenský řád Za svobodu** – bylo to státní vyznamenání Československé socialistické republiky (ČSSR). Tento řád byl založen 2. dubna 1969 a uděloval se za vojenské zásluhy, zejména za činy odvahy a hrdinství v boji za svobodu a nezávislost Československa. Řád mohl být udělen příslušníkům ozbrojených sil ČSSR, zahraničním vojenským osobám, a také civilistům, kteří se výrazně zasloužili o obranu státu. Měl několik stupňů, které reflektovaly různou míru zásluh

(I. stupeň – Zlatá hvězda, II. stupeň – Stříbrná medaile, III. stupeň – Bronzová medaile).

- **Hrdina Československé socialistické republiky** – čestný titul a státní vyznamenání, které bylo udělováno v Československé socialistické republice jak příslušníkům ozbrojených sil, tak civilistům za mimořádné činy hrdinství, odvahy a významné služby státu v různých oblastech, včetně vojenské, politické a ekonomické. Udělení titulu bylo spojeno s dekorací Zlaté hvězdy Hrdiny ČSSR, která byla nošena na hrudi. Po změně politického režimu v roce 1989 a následném zániku ČSSR v roce 1992 byl tento čestný titul zrušen.
- **Řád Klementa Gottwalda Za budování socialistické vlasti** – byl významným státním vyznamenáním, které se udělovalo v Československé socialistické republice (ČSSR). Tento řád byl pojmenován po Klementu Gottwaldovi, prvním československém komunistickém prezidentovi, a byl založen 3. února 1953. Byl udělován za mimořádné zásluhy v oblasti budování socialismu a obrany socialistické vlasti. Mohl být udělen jednotlivcům, kolektivům, organizacím i institucím, které se významně podílely na rozvoji socialismu v Československu. Udělování tohoto řádu bylo spojeno s oceněním úspěchů v různých oblastech, včetně průmyslu, zemědělství, vědy, kultury a dalších sfér veřejného života.
- **Řád práce** – bylo to státní vyznamenání Československé socialistické republiky (ČSSR), udělované za mimořádné pracovní výkony a výsledky, především v oblasti ekonomie, průmyslu, zemědělství, vědy a kultury. Byl založen 3. února 1951. Po změně politického režimu v roce 1989 a následném zániku Československa v roce 1992 byl řád zrušen. Nový systém státních vyznamenání v České republice již tento řád neobnovil.
- **Řád rudé hvězdy** – bylo československé státní vyznamenání udělované na základě vládního nařízení č. 6/1955 Sb. ze dne 8. února 1955. Byl založen za účelem ocenění zásluh o obranu Československé republiky. Udílení předcházela slavnostní ceremonie a řád byl předán z rukou prezidenta. Podmínkou jeho držení byla přímá účast ve válečných bojích. Jeho držitelství provázela příslušný dekret (řádová knížka) opatřený jménem nositele a podpisem ministra. Toto vyznamenání bylo po listopadu 1989 zrušeno zákonem č. 404/1990 Sb.
- **Řád 25. února** – bylo to československé vojenské vyznamenání, které bylo založeno po komunistickém převratu v roce 1948. Připomínalo datum 25. února 1948, kdy došlo k převzetí moci v Československu komunistickou stranou pod vedením Klementa Gottwalda. Tento řád byl udělován za zásluhy o upevnění socialistického zřízení a za významné činy ve prospěch obrany a bezpečnosti Československa. Bylo to jedno z nejvyšších vyznamenání, které mohlo být uděleno jak jednotlivcům, tak i organizacím.

- **Řád Bílého lva** – je nejvyšší státní vyznamenání České republiky, které má dlouhou historii sahající až do období první Československé republiky (byl založen 7. prosince 1922). Původně byl udělován za vynikající civilní a vojenské zásluhy o stát. Byl inspirován zahraničními rytířskými řády a měl za cíl ocenit výjimečné činy jak československých občanů, tak zahraničních osobností. V současné době se uděluje za výjimečné zásluhy o stát, a to nejen v oblasti vojenské, ale také za přínos v oblasti kultury, vědy, umění a dalších. Je udělován prezidentem České republiky. Ceremoniál se často koná při státních svátcích, například 28. října, kdy si Česká republika připomíná vznik Československa. Řád Bílého lva má několik stupňů, které odrážejí míru zásluh udělených osob: I. třída (s velkou stuhou), II. třída (s hvězdou), III. třída (bez hvězdy), IV. třída, V. třída.

Příklady:

1. Československý válečný kříž 1914–1918.

Popis:

Kříž je bronzový a skládá se ze čtyř vzájemně prolínajících se kruhů, na kterých jsou znaky Čech, Slovenska, Moravy a Slezska. Na rubové straně se na všech kruzích nacházejí lipové trojlístky a v jejich středu se vše překrývají plastické iniciály CS. Stuha vyznamenání je složena z červených a bílých pruhů, doplněných srpkou. Na ní se mohou nacházet stylizované lipové lístky, lipové ratolesti či stříbrné nebo zlaté hvězdičky.

Obrázek 88: Československý válečný kříž 1914–1918.

Zdroj: Slezské zemské muzeum, Numizmatické pracoviště, inv. č. IV/34.

2. Československý válečný kříž 1939.

Popis:

Stejnoramenný kříž zakončený hroty se zkříženými meči mezi rameny. Na lícové straně se nachází státní znak, na rubové straně zemské znaky Čech, Slovenska, Moravy, Slezska a Podkarpatské Rusi. Uprostřed se nachází rozložený letopočet 1939. Stuha má úzké svislé červené, modré a bílé proužky. Na stužce se mohou nacházet bronzové snítky značící opakované udělení.

Obrázek 89: Československý válečný kříž 1939.

Zdroj: http://www.vyznamenani.net/?page_id=13 (12. 07. 2024).

3. Řád Bílého lva (současná podoba od roku 1994).

Popis:

Řád má tvar pěticípé hvězdy s hroty zakončenými malými zlatými kuličkami. Hvězda je vyrobena ze stříbra nebo zlata a je vyvedena v granátově červeném smaltu. Uprostřed hvězdy se nachází stříbrný český lev (český státní znak) a mezi jednotlivými rameny jsou zlaté lipové listy. Na aversu je státní znak České republiky a modrý nápis „Pravda vítězí“.

Obrázek 90: Současná podoba Řádu Bílého lva občanské skupiny s kolanou.

Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%98%C3%A1d_B%C3%AD%C3%A9ho_lva (12. 07. 2024).

DALŠÍ ZDROJE

Doporučená literatura:

1. BITTNER, Eustach – ŠEFČÍK, Erich: *Faleristická sbírka Slezského muzea v Opavě*. Opava 1988.
2. LOBKOWICZ, František: *Encyklopedie řádů a vyznamenání*. Praha 1995.
3. MACHÁČEK, Vladimír – AMORT, Václav: *Československé řády a vyznamenání*. Praha 1964.
4. MĚŘIČKA, Václav: *Nejstarší československá vyznamenání*. Praha 1960.

SAMOSTATNÝ ÚKOL

1. Vyhledejte v doporučené literatuře předmětu níže zobrazené vyznamenání, uveďte jeho název a také popište jeho vzhled.

Zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/B%C3%AD1%C3%BD_lev.jpg (12. 07. 2024).

SHRNUTÍ KAPITOLY

Kapitola seznámila čtenáře s faleristikou, což je pomocná věda historická, která se věnuje studiu řádů a vyznamenání. Po jejím prostudování se student orientuje v typech těchto předmětů, umí je klasifikovat a popsat. Zná také nejvýznamnější československá státní vyznamenání.
